

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**SOTILASRIKOSTEN KUULUSTELUKOULUTUS PUOLUSTUSVOI-
MISSA**

Esiupseerikurssin tutkielma

Kapteeni
Topi Katalin

Esiupseerikurssi 67
Maasotalinja

Huhtikuu 2015

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi	Linja
67. Esiupseerikurssi	Maasotalinja
Tekijä	
Kapteeni Topi Katalin	
Tutkielman nimi	
SOTILASRIKOSTEN KUULUSTELUKOULUTUS PUOLUSTUSVOIMISSA	
Oppiaine, johon työ liittyy	Säilytyspaikka
Johtaminen ja sotilaspedagogiikka	Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Aika huhtikuu 2015	Tekstisivuja 29 Liitesivuja 0
TIIVISTELMÄ	
<p>1.5.2014 voimaan astuneessa laissa rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettiin ensimmäistä kertaa vaatimuksia puolustusvoimissa kuulusteluja suoritettaville. Aiemmin kuulustelijalle oli riittänyt että hän oli virkaan nimitetty sotilas riippumatta siitä minkä tasoisen tai sisällöllisen koulutuksen hän oli saanut. Uudessa laissa annettu lisävaatimus on että puolustusvoimien on varmistettava riittävä koulutus esitutkintaa suorittavalle henkilölle. Lisäksi puolustusvoimissa suoritettujen esitutkintojen laatua on arvosteltu muun muassa eduskunnan oikeusasiamiehen toimesta.</p> <p>Tutkielman aihe on: Sotilasrikosten kuulustelukoulutus puolustusvoimissa.</p> <p>Tutkimusongelmana on: Vastaako puolustusvoimissa annettava kuulustelukoulutus lain vaatimuksiin?</p> <p>Tutkimusmenetelmänä on käytetty vertailevaa dokumenttianalyysiä.</p> <p>Tutkimusaineistona ovat julkiset asiakirjat ja opintomateriaalit. Perusteena on luoda yleiskuva valittujen viranomaisten kuulustelukoulutuksen sisällöstä ja sen osuudesta kokonaisopinnoista. Koulutuksia vertailemalla pyritään saamaan selville kuulustelukoulutuksen kehittämisen tarve puolustusvoimissa. Tutkimusta lähestytään koulutuksen kehittämisen näkökulmasta.</p> <p>Tutkimuksessa ilmeni, että puolustusvoimissa annettava esitutkintakoulutus on tyydyttävällä tasolla. Harjoitusten puuttuminen koulutuksesta aiheuttaa tilanteen jossa ensimmäinen kuulustelu suoritetaan virassa pelkän teoriaopetuksen perusteella. Opetuksen sisältöä tulisi tarkastella tältä osin kriittisesti. Lisäksi jo virassa olevien sotilaiden esitutkintakoulutusta tulisi lisätä, sekä yhteistyötä koulutuksen osalta muiden viranomaisten kanssa tulisi harkita resursien puitteissa. Vasta valmistuneiden suorittamat ensimmäiset kuulustelut tulisi suorittaa valvotusti kokeneen kuulustelijan opastamana. Koska kuulustelutaidon opettaminen on puolustusvoimissa vain tyydyttävällä tasolla, olisi kuulustelun laadun parantamiseksi muodostettava riittävästi koulutettu vaativiin esitutkintoihin erikoistunut henkilöstöpooli.</p>	
AVAINSANAT	
Sotilasrikokset, esitutkinta, oikeudenhoito, koulutus, kuulustelu	

Sotilasrikosten kuulustelukoulutus puolustusvoimissa

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
1.1	AIHEEN ESITTELY.....	1
1.2	TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	1
1.3	TUTKIMUSMENETELMÄ.....	2
1.4	TUTKIMUKSEN RAJAUS JA VIITEKEHYS.....	2
1.5	LÄHDEMATERIAALI.....	3
2	LAIT JA NORMIT.....	5
2.1	ESITUTKINTALAKI.....	5
2.2	PAKKOKEINOLAKI.....	6
2.3	VALTIONEUVOSTON ASETUS ESITUTKINNASTA, PAKKOKEINOISTA JA SALAISESTA TIEDONHANKINNASTA...	6
2.4	ERI VIRANOMAISIA KOSKEVAT LAIT.....	7
2.4.1	POLIISILAKI.....	7
2.4.2	RAJAVARTIOLAKI.....	7
2.4.3	LAKI SOTILASKURINPIDOSTA JA RIKOSTORJUNNASTA PUOLUSTUSVOIMISSA.....	8
2.5	VIRANOMAISTEN SISÄISET OHJEET.....	9
3	KUULUSTELUKOULUTUS PUOLUSTUSVOIMISSA.....	12
3.1	KUULUSTELUKOULUTUS ALIUPSEERIEEN OPINNOISSA.....	12
3.2	KUULUSTELUKOULUTUS SOTATIETEEN KANDIDAATIN OPINNOISSA.....	13
3.3	KUULUSTELUKOULUTUS SOTATIETEEN MAISTERIN OPINNOISSA.....	14
3.4	KUULUSTELUKOULUTUKSEN TÄYDENNYSKOULUTUS.....	14
4	KUULUSTELUKOULUTUS POLIISIVIRANOMAISESSA.....	16
4.1	KUULUSTEKOULUTUS POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUN PERUSOPINNOISSA.....	16
4.2	KUULUSTELUKOULUTUS POLIISIN ALIPÄÄLLYSTÖN KOULUTUKSESSA.....	17
4.3	KUULUSTELUKOULUTUS POLIISIN PÄÄLLYSTÖN KOULUTUKSESSA.....	17
4.4	KUULUSTELUKOULUTUKSEN TÄYDENNYSKOULUTUS POLIISIVIRANOMAISESSA.....	17
5	KUULUSTELUKOULUTUS RAJAVARTIOLAITOKSESSA.....	19
5.1	KUULUSTEKOULUTUS RAJAVARTIJAN PERUSOPINNOISSA.....	19
5.2	KUULUSTELUKOULUTUKSEN TÄYDENNYSKOULUTUS RAJAVARTIOLAITOKSESSA.....	19
6	KUULUSTELUKOULUTUKSIEN VERTAILU.....	21
6.1	MÄÄRÄLLINEN VERTAILU.....	21
6.2	SISÄLLÖLLINEN VERTAILU.....	22
6.3	YLEMMÄN LAILLISUUSVALVOJAN NÄKÖKULMA JA SISÄISET TARKASTUKSET.....	23
7	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	27
7.1	LAIN VAATIMUSTEN TÄYTTÄMINEN.....	27
7.2	KOULUTUKSEN KEHITTÄMINEN JA TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT.....	27
	LÄHTEET.....	1

SOTILASRIKOSTEN KUULUSTELUKOULUTUS PUOLUSTUSVOIMISSA

1 JOHDANTO

1.1 Aiheen esittely

Puolustusvoimissa suoritettiin vuonna 2014 yhteensä 3685 esitutkintaa, joista 2724 tapauksessa päädyttiin määräämään kurinpitoseuraamus.¹ Rikosprosessin yhtenä tärkeimpänä osana alueena on esitutkinta jonka yhtenä tärkeimpänä toimintona voidaan pitää kuulustelua. Esitutinnan tarkoituksena on selvittää tapaukseen liittyvät tapahtumat ja niihin vaikuttaneet syyt. Puolustusvoimissa suoritetuissa esitutkinnoissa teknisten todisteiden määrä tutkinnoissa on marginaalinen verrattuna suoritettuihin kuulusteluihin. Oikeusturvan toteuman kannalta olennaista on että sekä kuulusteltava että kuulustelija tuntevat oikeutensa ja velvollisuutensa. Jotta kurinpitoseuraamukset olisivat tasapuolisia ja mahdollisimman oikeudenmukaisia, on kuulustelujen teknisellä ja taktisella toteutuksella suuri merkitys.

1.5.2014 voimaan astuneessa laissa rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettiin ensimmäistä kertaa vaatimuksia puolustusvoimissa kuulusteluja suoritettaville. Aiemmin kuulustelijalle oli riittänyt että hän oli virkaan nimitetty sotilas riippumatta siitä minkä tasoisen tai sisällöllisen koulutuksen hän oli saanut. Uudessa laissa annettu lisävaatimus on että puolustusvoimien on varmistettava riittävä koulutus esitutkintaa suorittavalle henkilölle.²

Tässä tutkimuksessa vertaillaan puolustusvoimissa annettavaa kuulustelukoulutusta poliisissa ja rajavartiostolaitoksessa annettavaan koulutukseen eri koulutustasoilla. Tarkoituksena on määrittää puolustusvoimissa annettavan koulutuksen kehittämisen tarve lain kirjaimen täyttämiseksi.

1.2 Tutkimustehtävä

¹ Pääesikunnan asiakirja AL1534, SOTILASRIKOS- JA SEURAAMUSTILASTO 2014, 2.2.2015

² Suomen säädöskokoelma, 255/2014 laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa 28§

Tutkimuksessa keskitytään puolustusvoimien sotilasrikosten kuulustelukoulutukseen ja sen laadulliseen sisältöön.

Näin ollen tutkimuksen pääkysymykseksi muodostuu:

1. Vastaako puolustusvoimissa annettava kuulustelukoulutus lain vaatimuksiin

Pääkysymyksen selvittämiseksi on asetettava muita tukevia kysymyksiä, joilla saadaan aihetta käsiteltyä laajemmin. Alakysymykset tutkimuksessa ovat:

- 1.1 Miten koulutus on järjestetty eri koulutustasoilla?
- 1.2 Onko puolustusvoimissa annettava koulutus laadullisesti verrattavissa poliisin tai rajavartiolaitoksen koulutusjärjestelmään?
- 1.3 Millaiseen tasoon tutkinnassa on päädytty ylemmän laillisuusvalvojan näkökulmasta?

Alakysymykseen 1.2 perusteet pyritään luomaan luvuissa 3 ja 4 johtuen koulutusjärjestelmien eroavaisuuksista.

1.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmäksi valitsin laadullisen tutkimusmenetelmän jonka avulla pyrin kuvaamaan koulutuksen määrää ja sisältöä. Aineisto koostuu ainoastaan valmiista dokumenteista, joista otantana voidaan pitää kokonaistutkimusta. Tietämykseni mukaan muuta aineistoa ei ole saatavilla tutkimustyön aiheeseen eksaktisti liittyen. Aineiston analyysimenetelmänä on dokumenttianalyysi. Tutkimuksen aihealueen osalta katsoin, ettei kyselyjen tai haastattelujen avulla saada lisäarvoa tutkimukseen.

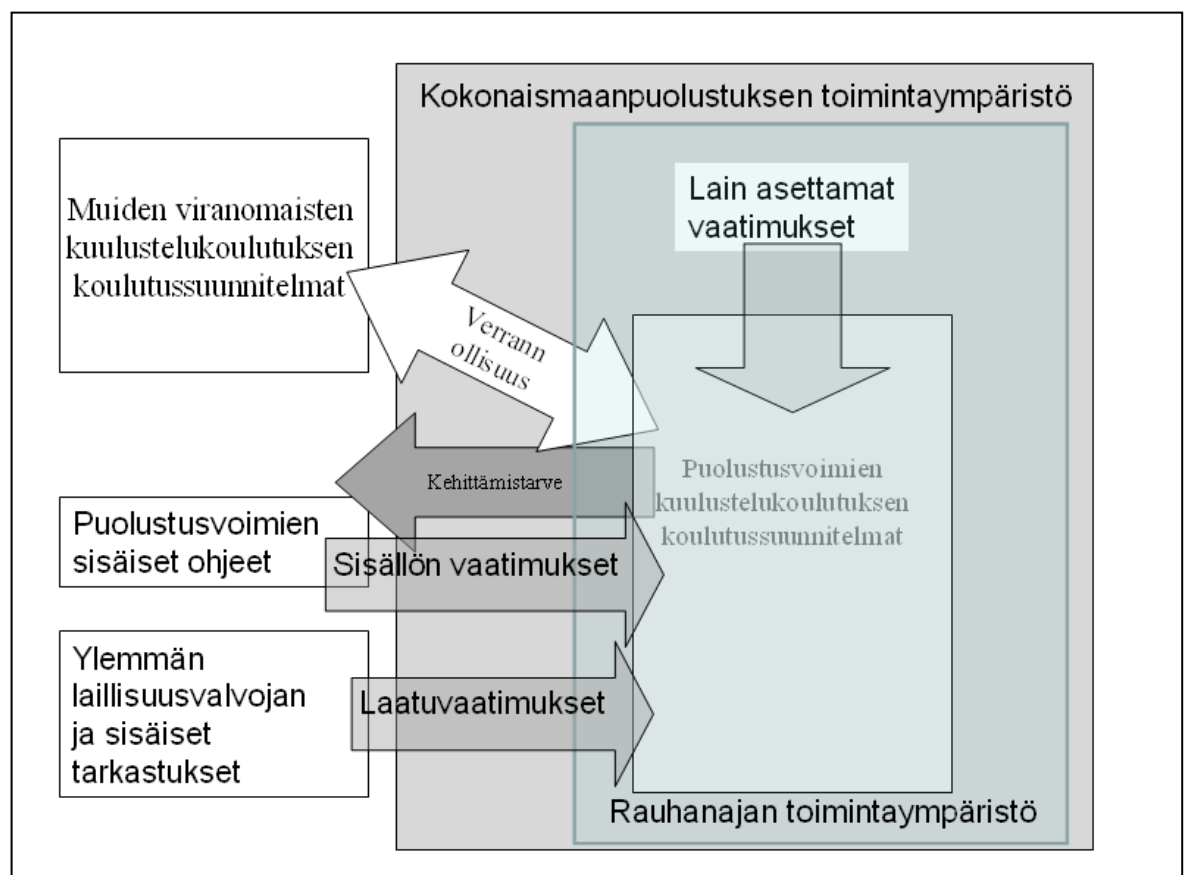
1.4 Tutkimuksen rajaus ja viitekehys

Rajaan työni käsittelemään koulutusta ainoastaan kuulustelun osalta ja ulkopuolelle rajataan tutkinnanjohtajien koulutus sekä kurinpitoesimiehille suunnattu koulutus muun kuin kuulustelujen tai niiden ohjaamisen osalta. Materiaalista on huomioitava että poliisin osalta materiaali perustuu vuonna 2013 julkaistuihin koulutussuunnitelmiin johtuen käynnissä olevasta poliisi-ammattikorkeakoulun tutkintojen uudistamisesta.

Ylimmän päällystön koulutus puolustusvoimissa, kuten EUK ja YEK, on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle koska kyseinen henkilöstöryhmä ei pääsääntöisesti suorita kuulusteluja.

Työssä käsitellään ainoastaan normaaliolojen sotilasrikosten tutkintaan liittyvää kuulustelua. Näin ollen poikkeusolojen tutkinnat mukaan luettuna sotavankien kuulustelu on rajattu työn ulkopuolelle. Puolustusvoimien sisäisistä tarkastuksista tutkimuksessa käsitellään ainoastaan Karjalan Prikaatin neljännesvuositarkastuksia ja Suomenlahden Meripuolustusalueella tehtyä julkaisematonta tutkimusta.

Viitekehyksenä on alla oleva kuva 1. Kuvan keskiössä on puolustusvoimissa rauhanajan toimintaympäristössä tapahtuva kuulustelukoulutus. Kuulustelukoulutuksen nykytilaan vaikuttavia tekijöitä ovat puolustusvoimien ohjeistukset, sisäisten tarkastusten raportit, ylemmän laillisuusvalvojan ohjaus sekä lain vaatimukset. Uuden lain rikostorjunnasta puolustusvoimissa tullessa voimaan asetetut vaatimukset muuttuivat ja näin ollen koulutusjärjestelmän kehittämistarve nousee ajankohtaiseksi. Kehittämistarve luo perusteita puolustusvoimien sisäisiin ohjeisiin.

Kuva 1. Viitekehys

1.5 Lähdemateriaali

Kuulustelukoulutuksen määrän ja sisällön osalta lähdemateriaali koostuu puolustusvoimien, rajavartiolaitoksen ja poliisiammattikorkeakoulun koulutussuunnitelmista, sisäisistä ohjeista, tuntikehyksistä sekä oppituntien sisällöistä. Lait ja valtioneuvoston asetukset ovat osa Suomen säädöskokoelmaa ja ne ovat löydettävissä sekä painettuna että internetistä. Ylemmän laillisuusvalvojan osalta materiaali koostuu puolustusvoimien sisäisen tarkastuksen raporteista sekä eduskunnan oikeusasiamiehen raporteista. Materiaali on löydettävissä internetistä, puolustusvoimien asiainhallintajärjestelmästä tai se on tutkijan hallussa.

Kaikki lähteet ovat alkuperäislähteitä. Tutkijakoulutuksen oppituntisisällöt on saatu suoraan koulutusta pitäviltä henkilöiltä.

2 LAIT JA NORMIT

Esitutkintaa ja siihen liittyvää kuulustelua ohjataan kaikkien viranomaisten osalta laeilla ja asetuksilla. Tärkeimpinä näistä ovat esitutkintalaki (805/2011), pakkokeinolaki (806/2011) sekä valtioneuvoston asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta (122/2014). Lisäksi esitutkintaa ohjataan eri viranomaisia nimenomaisesti koskevilla laeilla kuten poliisilaki (872/2011), laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa (255/2014) sekä rajavartiolaki (578/2005). Viranomaisten omat sisäiset hallintonormit ja oppaat tarkentavat ja antavat lisäohjeita tutkinnan käytännön suorittamiseen. Tällaisia ovat muun muassa poliisilla käsikirja kuulustelujen kirjaamisesta ja puolustusvoimilla ohje joukko-osastossa suoritettavasta esitutkinnasta ja siinä käytettävistä pakkokeinoista (HK367).

2.1 Esitutkintalaki

Esitutkintalaissa määritellään tutkintaan osallisten henkilöiden roolit, käsketään esitutkinnan järjestelyt, määritellään esteellisyydet, käsketään varsinaisen esitutkinnan toimittaminen sekä määritellään esitutkinnan periaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet sekä velvollisuudet. Laki antaa kaikkein tärkeimmät perusteet kaikkien viranomaisten järjestämälle koulutukselle ja ilman näiden perusteiden osaamista, ei käytännön harjoituksille tai varsinaisen esitutkinnan suorittamiselle ole perusteita.³

Lain 7.luku määrittää perusteet varsinaiselle kuulustelulle. Laissa käsketään selkeästi mitä ennen kuulustelua on kuulusteltavalle ilmoitettava.⁴ Nämä perusteet on johdettu viranomaisten käytössä oleviin kuulustelulomakkeisiin. Kuulustelulomakkeissa on selkeät kohdat merkintöjen täyttämiseksi, (Kuva 2) kun kuulusteltavalle on lain vaatimat ilmoitukset annettu.

Kuulusteltavalle on ennen kuulustelua ilmoitettu.					
☐	että, häntä kuullaan asiassa rikoksesta epäiltynä yllä mainittuun rikokseen	☐	että, hänellä on oikeus pyytää kuulustelutodistaja paikalle	☐	että, hänellä on oikeus käyttää avustajaa, ja hänelle on tehty selko siitä milloin hänelle voidaan määrätä puolustaja ja milloin hänellä on oikeus maksuttomaan oikeusapuun ja avustajaan sotilasoikeudenkäyntilaissa ja oikeusapulaissa säädetyillä edellytyksillä.
☐	että, hänellä on oikeus olla myötävaikuttamatta häneen kohdistuvan rikosepäilyn selvittämiseen	☐	hänen kielelliset oikeutensa	☐	kuulusteltavalle on annettu kirjallinen ilmoitus oikeudesta käyttää avustajaa (liite 1)

Kuva 2. Ote puolustusvoimien esitutkintapöytäkirjasta.

Lomakepohjat helpottavat merkittävästi kuulustelijan työtä. Kun lomake täytetään jokaisen kohdan osalta järjestyksessä, tulee lain mukaiset vaatimukset täytettyä myös kokemattoman

³ Suomen säädöskokoelma, 805/2011 esitutkintalaki 2. - 4. ja 7.luku

⁴ Esitutkintalaki 7.luku

Tutkinnassa käytetyistä pakkokeinoista pidättämisestä tai kiinniottamisesta tehtäviä merkintöjä koskevat vaatimukset koskevat poliisin lisäksi puolustusvoimia. Käsketyille merkinnöille on oma paikkansa puolustusvoimien lomakkeissa (Kuva 3). Vapaudenmenettämisen ajan kirjaamisen merkitys korostuu etenkin tutkittaessa poissaolorikoksia. Poissaolorikoksissa laillisen esteen osuus on vähennettävä luvattomasta poissaolosta. Muut asetuksessa tarkennettavat kohdat, esimerkiksi ryhmätunnistuksen järjestäminen tai salaiset pakkokeinot ja salaiset tiedonhankintakeinot, eivät koske puolustusvoimia joukko-osastossa suoritettavissa esitutkinnoissa. Pääesikunnan virkamiesten osalta pakkokeinojen erityispiirteet käsitellään jäljempänä.

2.4 Eri viranomaisia koskevat lait

2.4.1 Poliisilaki

Poliisilaissa säädetään poliisin toimivaltaan ja tiedonhankintaan liittyviä kokonaisuuksia. Varsinaisesta rikokseen liittyvä tutkinta säädetään esitutkintalaissa pois lukien poliisitutkinta. Poliisitutkinta on muun kuin rikoksen johdosta suoritettava tutkinta, tällaisia tutkintoja voi olla esimerkiksi kadonneen henkilön etsintä tai palon syyn selvittäminen. Koska poliisitutkinnassa ei ole tutkittavaa rikosta, kaikkia kuulusteltuja käsitellään tutkinnassa asianosaisina ja ovat näin velvollisia pysymään totuudessa.⁸

Poliisilaissa tai valtioneuvoston asetuksessa poliisista (1080/2013) ei aseteta vaatimuksia poliisimiehen, alipäällystön tai päällystön koulutukselle tai eri tehtävien kelpoisuusvaatimuksia.⁹ Sen sijaan poliisin eri asteiden tutkinnot ja kelpoisuusvaatimukset on säädetty laissa poliisi-ammattikorkeakoulusta (1164/2013) ja poliisien eri tehtävien koulutusvaatimukset on säädetty asetuksessa poliisin hallinnosta (158/1996).¹⁰

2.4.2 Rajavartiolaki

Rajavartiolaissa säädetään valtakunnan rajan valvonnan ja rajan ylittämisen lisäksi myös rajavartiolaitoksen henkilöstön oikeuksista, toimivaltuuksista, velvollisuuksista ja koulutuksesta.

⁸ Suomen sädöskokoelma, 872/2011 poliisilaki 2,4,5 ja 6.luku

⁹ Suomen sädöskokoelma, 1080/2013 valtioneuvoston asetus poliisista 1-8§

¹⁰ Suomen sädöskokoelma, 1164/2013 laki poliisi-ammattikorkeakoulusta 13-15§, 158/1996 valtioneuvoston asetus poliisin hallinnosta 15-16§.

Rajavalvontatehtävää suorittavat viranomaiset joutuvat muiden tehtäviensä lisäksi suorittamaan erityyppisten tapahtumien tutkimista.¹¹

Rajavartiomiehet toteuttavat myös poliisitehtäviä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Varsinaisesti rikostorjunnan kannalta tarkasteltaessa on rajavartiolaitos esitutkintalaissa tarkoitettu esitutkintaviranomainen. Rajaturvallisuuteen liittyvien rikosten lisäksi rajavartiolaitos voi toisen esitutkintaviranomaisen pyynnöstä tutkia muitakin rikoksia, sen liityessä rajavartiolaitoksen muuhun esitutkittavaan asiaan ja se voidaan käsitellä sen kanssa samanaikaisesti tuomioistuimessa.

Pakkokeinojen käyttöä on rajoitettu poliisiin nähden esimerkiksi telekuuntelun osalta. Toisaalta rajavartiolaitoksella on laajat toimivaltuudet rikoksen selvittämiseksi vieraan valtion alueella ja tarvittaessa jopa jatkaa takaa-ajoa vieraan valtion alueella.¹² Näistä toimivaltuuksista on säädetty Euroopan unionin lainsäädännössä sekä Suomea sitovissa kansainvälisissä sopimuksissa.

Valtioneuvoston asetus rajavartiolaitoksesta (651/2005) täydentää rajavartiolaitakia muun muassa koulutusvaatimuksien osalta. Rajavartiolaitoksen upseereille annettavan koulutuksen tavoitteena on antaa syvälliset tiedot rikosten tutkimisesta ja syytteeseen saattamisesta. Lisäksi tutkinnanjohtajana toimivilta opistoupseereilta tai upseereilta vaaditaan korkeakoulututkinnon lisäksi rajavartiolaitoksessa annettava tutkinnanjohtajan koulutus. Mikäli henkilö on suorittanut oikeustieteen kandidaatin tai poliisialan maisterin tutkinnon, ei hänen tarvitse kyseistä kurssia suorittaa.¹³ Tämä eroaa merkittävästi puolustusvoimissa tutkinnanjohtajina toimivien koulutuksen vaatimustasosta.

2.4.3 Laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa

”Laissa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa säädetään puolustusvoimien rikostorjunnasta, joka käsittää rikosten ennalta estämisen, paljastamisen ja sotilaskurinpitomenettelyyn kuuluvan rikosten selvittämisen. Laissa säädetään lisäksi menettelystä sotilaskurinpitotasiassa, siinä määrättävistä seuraamuksista sekä sotilasoikeudenkäyntimenettelyn aloittamisesta.”

¹¹ Suomen säädöskokoelma, 578/2005 rajavartiolaitaki 3 ja 28-43§

¹² Suomen säädöskokoelma, 578/2005 rajavartiolaitaki 82§

¹³ Suomen säädöskokoelma, 651/2005 valtioneuvoston asetus rajavartiolaitoksesta 26-30, 42 ja 49§

Laki määrittää toimivallan rajat, toisin sanoen kuka pystyy toimimaan kurinpitoesimiehenä kussakin tilanteessa ja minkälaisia kurinpitovirastoja milläkin tasolla voidaan määrätä. Lisäksi määritellään pakkokeinolain tarkennukset.¹⁴

Esitutinnan suorittamiselle annetaan tarkennuksia koskien pääsääntöisesti esitutinnan laajuutta, aloittamista sekä lopettamista, mutta yksi vaatimus nousee lain 28§:stä tutkimuksen kannalta oleelliseksi. 28§:ssä, esitutinnan toimittavat virkamiehet, säädetään seuraavasti:

”Tutkijana toimii puolustusvoimissa palveleva virkamies. Tutkijalla tulee olla riittävä koulutus esitutkintaan.”

Tämä vaatimus antaa ympäripyöreän vaatimuksen koulutuksesta. Minkäänlaisia määrällisiä tai laadullisia vaatimuksia ei aseteta, jolloin riittävän koulutuksen määrittelemine jää opetusta antavan laitoksen vastuulle. Kuulustelijan osalta säädetään, ettei rikoksesta epäillyn suoranainen esimies voi toimia kuulustelijana, paitsi jos erityisolosuhteet sitä vaativat. Poikkeus voidaan tehdä myös silloin kun tapaus on selvä ja yksinkertainen. Perusyksiköissä rajalliset henkilöstöresurssit pakottavat poikkeamaan kyseisestä pykälästä erityisolosuhteisiin vedoten, koska joukko-osastoissa ei ole käytettävissä erillisiä sotilasrikosten tutkijoita.

Joukko-osastossa suoritettavien kuulustelujen osalta tarkennuksia on vain marginaalisesti. Pääosa säädöksistä koskee pääesikunnan suorittamia esitutkintoja. Pääesikunnan virkamiehillä on huomattavasti laajemmat toimivaltuudet. Toimivaltuudet ulottuvat myös osaan salaisista pakkokeinoista, kuten esimerkiksi tukiasematietojen hankkiminen, suunnitelmallinen tarkkailu ja esineen, aineen tai omaisuuden tekninen seuranta.¹⁵ Pääesikunnan tutkijoina toimivat ylitsivät ovat koulutukseltaan poliiseja joten heidän osaamistasonsa on peruskoulutuksen saanut aliupseeria, sotatieteen kandidaatti tai maisteria huomattavasti korkeampi.

2.5 Viranomaisten sisäiset ohjeet

Poliisin esitutkinta on kuulustelujen osalta yksityiskohtaisemmin ohjeistettu poliisihallituksen julkaisemalla käsikirjalla kuulustelujen kirjaamisesta. Käsikirjassa käsitellään erittäin tarkasti kuulusteltavan oikeudet, mutta kuulustelijan oikeuksia tai velvollisuuksia ei ole eritelty. Kuulustelun eri vaiheet käydään käsikirjassa lävitse yksityiskohtaisesti unohtamatta erityistapauksia. Erityistapausten kirjo on luonnollisesti paljon moninaisempi kuin puolustusvoimissa joh-

¹⁴ Suomen säädöskokoelma, 255/2014 laki sotilaskurinpidoista ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa 10-25§

¹⁵ Laki sotilaskurinpidoista ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa 37§

tuen esimerkiksi alaikäisten kuulustelemisesta. Käsikirjassa on esimerkilliset viittaukset lain kohtiin, korkeimman oikeuden päätöksiin tai poliisihallituksen muihin ohjeisiin joista vaatimukset on kuulustelun suorittamiselle johdettu.¹⁶ Lisäksi kuulustelun suorittamista ohjeistetaan kirjassa kuulustelutaktiikka.

Poliisin oppikirjasarjan kirja kuulustelutaktiikka antaa erinomaiset perusteet kuulustelutapah-tuman järjestämiselle. Teoksen oppien perusteella on mahdollista käyttää varsinaista kuulustelua edeltävää puhuttamista oikean kuulustelutaktiikan valintaan. Kun kuulusteltavan käyttäytymistyylit on tunnistettu, voidaan kuulustelun laadulliseen lopputulokseen saada merkittäviä parannuksia kuulustelutilan valinnalla, kuulustelutilan järjestelyillä sekä kysymysten asettelulla. Varsinainen kuulustelu on ohjeistettu vaiheittain, jaoteltuna rikoksesta epäillyn sekä todistajien ja asianomistajien kuulustelemiseen. Oppikirja on laaja kokonaisuus sisältäen myös sellaisten erityisten henkilötyyppien kuulustelemisen mitä puolustusvoimissa ei tule tutkija kohtaamaan. Tällaisia henkilötyyppejä ovat esimerkiksi alaikäiset sekä inestien ja raiskauksen uhrin. Oppikirja on suositeltava teos kaikille tutkijana toimiville henkilöille ja sen oppeja voitaisiin hyödyntää erinomaisesti myös puolustusvoimissa, etenkin kun kuulustelija tuntee ennalta kuulusteltavan henkilön tai saa hänestä tarvittavat tiedot hänen lähimmältä suoranaiselta esmieheltään. Oppikirja on ainoita suomenkielisiä kirjoja aihealueesta sitten 1940-luvun.¹⁷

Rajavartiolaitoksen suorittamaa esitutkintaa ohjaa sisäasiainministeriön määräys rikosasian käsittelystä rajavartiolaitoksessa (RVLDno/2013/3730). Määräyksessä ei käytännössä ohjeisteta esitutkinnan suorittamista, vaan ainoastaan ohjataan esitutkintaa ohjaaviin lähteisiin kuten lakeihin sekä poliisihallituksen julkaisemiin ohjeisiin ja käsikirjoihin. Merkittävimpänä kokonaisuutena asiakirjassa on tutkinnanjohtajan ja tutkijan koulutustason määrittäminen. Tutkinnanjohtajana toimivan virkamiehen tulee olla suorittanut Raja- ja merivartiokoulun tutkinnanjohtajakoulutuksen ja hänen tulee olla vähintään luutnantin arvoinen. Tutkijana toimivan virkamiehen tulee olla suorittanut Raja- ja merivartiokoulun rikostutkijakurssin. Näin ollen pelkkä rajavartijan perus- tai jatkokurssi ei pätevöitä tutkijana toimimiseen.

Sotilaskurinpitomenettelyssä käsiteltävien rikosasioiden esitutkinnan osalta rajavartiolaitos käyttää puolustusvoimien ohjeistuksia. Tällä saavutetaan varusmiesten tasapuolinen kohtelu riippumatta onko palveluspaikka puolustusvoimien tai rajavartiolaitoksen hallinnoimasta joukko-osastossa.¹⁸

¹⁶ Käsikirja kuulustelujen kirjaamisesta, poliisihallitus 2014

¹⁷ Kuulustelutaktiikka, Ellonen – Karstinen – Nykänen, sisäasiainministeriö, Helsinki 1996

¹⁸ Rajavartiolaitoksen määräys 30.12.2013/ RVLDno/2013/3730, Rikosasian käsittely rajavartiolaitoksessa

Puolustusvoimien esitutkintaa ohjataan puolustusvoimien normeilla. Pääesikunnan oikeudellinen osasto vastaa normien ylläpidosta ja ajantasaisuudesta. Normit uudistettiin ja koottiin yhteen asiakirjaan huhtikuussa 2014 jolloin useasta eri normista koottiin ohje joukko-osastossa suoritettavasta esitutkinnasta ja siinä käytettävistä pakkokeinoista. Kurinpitoesimiehille suunnattu, rangaistuskäytäntöä ohjaava normi, seuraamussuositus jäi erilliseksi asiakirjaksi.

Ohje joukko-osastossa suoritettavasta esitutkinnasta ja siinä käytettävistä pakkokeinoista sisältää esitutkintalain ja pakkokeinolain puolustusvoimia koskevat säädökset sekä ohjeistaa esitutkintapöytäkirjan laatimisen. Lisäksi asiakirjassa on näkökohtia tutkinnan johtajalle sekä kurinpitoesimiehelle. Tutkijan käytännön työtä varten on asiakirjaan liitetty liitteinä esitutkintaohje käytännön tilanteisiin, rikoslain (RL) 45 luvun rikoksista selvittettäviä seikkoja, pakkokeinot joukko-osaston rikostutkinnassa sekä ohje syyttäjälle ilmoitettavista asioista.

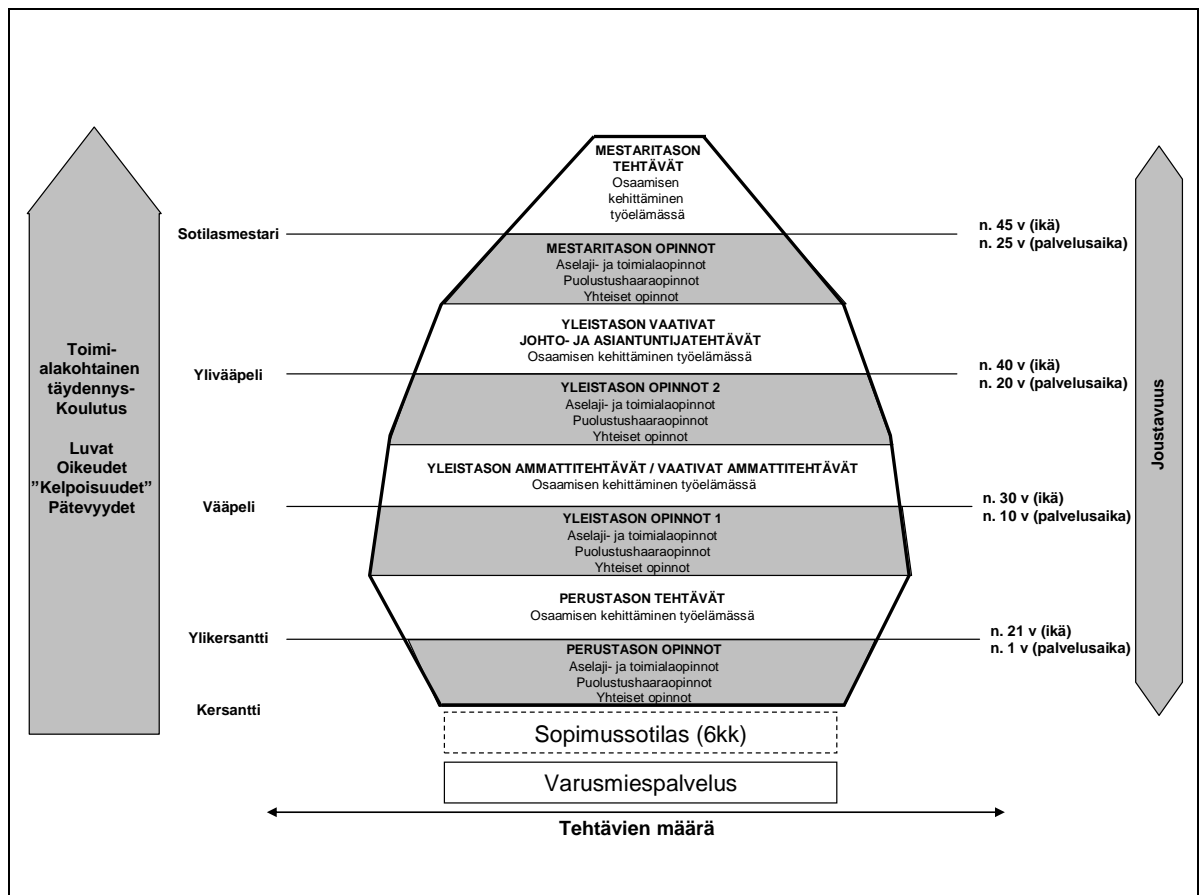
Esitutkintaohje käytännön tilanteisiin ohjeistaa yksityiskohtaisesti tutkijalle mitä hänen tulee tehdä, missä järjestyksessä ja mitä valmisteluja hänen tulee tehdä. Kyseinen liite myös ohjaa tiedon lähteelle, joka helpottaa tehtävään valmistautumista. Liite 2, RL 45 luvun rikoksista selvittettäviä seikkoja, ohjeistaa rikoksittain mitä kyseistä rikosta tutkittaessa on selvittävää. Esimerkiksi palvelusrikosta tutkittaessa tulee selvittää mitä määräystä on rikottu ja miten tai luvatonta poissaoloa tutkittaessa on selvittävää onko ollut laillista estettä poissaololle. Liite ohjeistaa tarvittaessa lain momentin tarkkuudella selvittävät kokonaisuudet. Liitteet 3 ja 4, pakkokeinot joukko-osaston rikostutkinnassa sekä ohje syyttäjälle ilmoitettavista asioista, eivät käytännössä sisällä ohjeita tutkijalle vaan lähinnä tutkinnanjohtajalle sekä kiinniottamiseen/ pidättämiseen oikeutetuille virkamiehille.¹⁹

¹⁹ Pääesikunnan ohje 29.4.2014/ HK367. Ohje joukko-osastossa suoritettavasta esitutkinnasta ja siinä käytettävistä pakkokeinoista, Puolustusvoimien asiainhallintajärjestelmä

3 KUULUSTELUKOULUTUS PUOLUSTUSVOIMISSA

3.1 Kuulustelukoulutus aliupseerien opinnoissa

Aliupseerien sotilasammattillinen koulutus jakautuu kuvan 4 mukaisesti eri kursseihin virkauran edetessä.

Kuva 4. Aliupseerien koulutusjärjestelmä.²⁰

Perustason opinnoissa luodaan valmiudet toimia perustason tehtävissä kuten joukkueen nuorempana kouluttajana. Tarkasteltaessa perustason opintoja kuulustelukoulutuksen näkökulmasta, nousee opintojen tavoitteista esille kaksi kohtaa. Opintojen jälkeen aliupseerin tulee ymmärtää sotilasoikeudenhoidon perusteet ja tarkoituksen sekä että hänen tulee osata toimia esitutkinnan suorittajana joukko-osastossa sotilasrikosasioissa.²¹ Peruskurssin maavoimaopintojen opetus suunnitelman tavoitteissa on täsmennetty opintotavoitteita. Peruskurssin suoritta-

²⁰ Pääesikunnan määräys 29.8.2014/HK585, Aliupseeriston koulutus, Puolustusvoimain asiainhallintajärjestelmä s. 4

²¹ Pääesikunnan määräys 29.8.2014/HK585, Aliupseeriston koulutus, Puolustusvoimain asiainhallintajärjestelmä s. 7-8

misen jälkeen tulee aliupseerin tuntee sotilasoikeudenhoidon perusteet esitutkinnan suorittajana.²²

Yleistason opinnot on jaettu kahteen kokonaisuuteen jotka voidaan suorittaa yhtenä opintokokonaisuutena. Yleistason opinnoissa luodaan valmiudet toimia aliupseerin vaativissa ammatti-tehtävissä ja yleistason työnjohto- sekä asiantuntijatehtävissä kuten yksikön vääpelin sijaisena. Vaikka yleistason opintojen tavoitteissa ei suoranaisesti ole mainittu sotilasoikeudenhoitoon liittyviä tavoitteita, voidaan perusyksikön hallintoon liittyvät opinnot mieltää osaltaan tähän liittyväksi. Yleiskurssin opetussuunnitelma sisältää hallinnon opintojakson jossa aliupseeri perehtyy tärkeimpiin asiakirjoihin jotka käsittelevät oikeudenhoitoa sekä tärkeimpiä lakeja ja asetuksia.²³

Mestaritason opinnoissa luodaan valmiudet toimia mestaritason tehtävissä kuten esikunnan toimistoaliupseerina tai panssarimestarina. Opinnoissa keskitytään esimiesvalmiuksien kehittämiseen ja tietojärjestelmien hallintaan. Kuulustelukoulutukseen liittyviä kokonaisuuksia ei opinnoissa käsitellä.²⁴

3.2 Kuulustelukoulutus sotatieteen kandidaatin opinnoissa

Sotatieteen kandidaatin opintojen kokonaislaajuus on 180 opintopistettä. Esitutkinnassa toteutettavan kuulustelun opetus sisältyy johtamisen opintoihin joita on yhteensä, riippuen onko oppiaine valittu perus-, sivu- vai pääaineeksi, 25 – 60 opintopistettä. Johtamisen oppiaine jakautuu opetuksessa perusopintoihin ja aineopintoihin. Perusopinnot joita on kokonaisuudessaan 25 opintopistettä, jakautuu kuuteen kurssiin, joissa yhdellä kurssilla käsitellään esitutkintaa ja siihen liittyvää kuulustelua.

Kurssilla 1A06, johtaminen rauhan ajan perusyksikössä, käsitellään varusmiesten oikeudenhoidon lisäksi myös varusmiesten johtajakoulutusta joten vain osa viidestä opintopisteestä koskee oikeudenhoidon alaa.

Kurssin 1A06 aikana käsiteltävistä aihealueista voidaan poimia seuraavia kokonaisuuksia oikeudenhoitoon liittyen:

²² Maasotakoulun suunnitelma MJ37442 liite1, Maavoimien peruskurssin maavoimaopintojen opetussuunnitelma, Puolustusvoimain asiainhallintajärjestelmä

²³ Maasotakoulun suunnitelma MJ37442 liite2, Maavoimien yleiskurssin maavoimaopintojen opetussuunnitelma, Puolustusvoimain asiainhallintajärjestelmä

- Sotilasvirkamiestä ja esitutkintaa koskeva lainsäädäntö
- Virkamiestä koskevat oikeudet ja velvollisuudet
- Kuulustelijan toiminta esitutkinnassa
- Perusyksikkö hallinnollisena toimijana

Noin puolet kurssin opetuksesta käsittelee esitutkintaa tai siihen liittyvää normistoa. Kurssin tentittävään kirjallisuuteen kuuluu perusyksikön toimintaa velvoittava ja ohjaava oikeudellinen normisto. Kurssin opetus on ainoastaan teoriaopetusta, käytännön harjoituksia ei ole lainkaan.

Koska opintojakso suoritetaan toisen opiskeluvuoden keväällä, vuosi ennen valmistumista, ei virkaan astuttaessa kuulustelijana toimiminen ole välttämättä tuoreessa muistissa.

3.3 Kuulustelukoulutus sotatieteen maisterin opinnoissa

Sotatieteen maisterin opinnoissa ei varsinaista kuulustelua opeteta. Oikeudenhoidon koulutus sisältyy opintojaksoon ”rauhanajan perusyksikön johtaminen ja hallinto”. Opintojakson aikana annettavan oikeudenhoidon opetuksen aiheina ovat:

- Esitutkinta
- Pakkokeinot
- Kurinpitoseuraamusten määrääminen ja seuraamusharkinta
- Seuraamusten täytäntöönpano
- Vahingonkorvausasiat

Kokonaisuutena opetusta annetaan edellä mainituista aihealueista 10 oppituntia pitäen sisälään ryhmätöiden purkuun käytetyt 3 oppituntia.

Oppituntisisällöissä käsitellään esitutkinnan eri vaiheet, keskeiset käsitteet ja periaatteet sekä esitutkinnan henkilöstön tehtävät. Yleisten esitutkintaperiaatteiden opetuksessa käsitellään myös annettavat ilmoitukset kuulusteltaville sekä asianosaisten oikeudet ja velvollisuudet kuulustelussa.

3.4 Kuulustelukoulutuksen täydennyskoulutus

²⁴ Pääesikunnan määräys 29.8.2014/HK585, Aliupseeriston koulutus, Puolustusvoimain asiainhallintajärjestelmä s.9-10

Henkilöstön on mahdollista myös hakeutua oikeudenhoidon täydennyskoulutukseen. Puolustusvoimien kurssitarjonta pitää sisällään aihealueeseen liittyen kaksi opintokokonaisuutta. Esitutkinna opetustilaisuus järjestetään yhteistoiminnassa poliisiviranomaisen kanssa ja se painottuu esitutkinna perusteisiin. Kurssilla opetetaan teoriaopetuksena sama opetuspaketti joka pidetään poliisiin perustutkinna osana. Esitutkinna jatkokoulutustilaisuus suoritetaan sotilaslakimiesten vetämänä. Tilaisuus on suunnattu harjaantuneille tutkijoille ja kurinpitoesimiehille joiden suunniteltuihin tehtäviin kuuluu vaativien esitutkintojen suorittaminen. Opetus sisältää teorialuentoja lisäksi opetuskeskusteluja esimerkkitapauksista. Opetustilaisuus kestää kaksi työpäivää. Opetustilaisuuksissa ei harjoitella varsinaista tutkinna suorittamista eikä siitä anneta malli- tai esimerkkisuoritusta.

Varsinaisten kurssien lisäksi puolustusvoimissa järjestetään vuosittain oikeusupseerien neuvottelupäivät. Neuvottelupäivillä jaettava tieto lakien muutoksista tai uusista oikeudenhoidon määräyksistä jalkautuu tutkijoina toimiville henkilöille joukko-osastojen omissa täydennyskoulutuksissa. Joukko-osastoissa järjestetään myös kertauskoulutusta virkaan astuville henkilöille. Koulutus on esimerkiksi Karjalan Prikaatissa suunniteltu toteutettavaksi alle kuuden kuukauden kuluessa virkaanastumisesta ja se on suunnattu kaikille koulutustasoille aliupseerista maisteriin. Koulutuksen sisältönä on teorian kertaus sekä tarvittaessa oikeusupseerien neuvottelupäivillä jaetut ohjeet ja normimuutokset. Opetussisällössä käsitellään myös pakkokeinoja. Esitutkintapöytäkirjan osalta kerrataan kuulustelijan tekemät merkinnät sekä opetetaan tarkemmin mitä mikäkin kohta käytännössä tarkoittaa.²⁵ Käytäntö varmasti parantaa esitutkinna tasoa ja vähentää huolimattomuudesta johtuvia virheitä.

Kurssien ulkopuolista koulutusta on järjestetty tarpeen mukaan myös puolustushaaraesikuntien toimesta. Kyseisiä koulutuksia ja niiden sisältöjä ei käsitellä tässä tutkimuksessa.

²⁵ Karjalan Prikaatin oikeusupseerin koulutusmateriaali 2014

4 KUULUSTELUKOULUTUS POLIISIVIRANOMAISESSA

Poliisiviranomaisen antama kuulustelukoulutus jakautuu epätasaisesti opintojen eri tasoille painottuen perusopintoihin. Tämä on tarkoituksenmukaista ajatellen eri henkilöstöryhmien suorittamia työtehtäviä. Työtehtävissä ensimmäisissä kuulusteluissa vastavalmistunut poliisi toimii kuulustelutodistajana ja hänen ensimmäiset varsinaiset kuulustelunsa pyritään suorittamaan vanhemman tutkijan valvomana. Kuulustelun ottamista ääni- tai kuvataallenteeseen ei opeteta puolustusvoimissa, varsinaisten tämän toiminnan mahdollistavan tilojen puuttuessa. Kuulustelukoulutus opinnoissa on jaoteltu tutkinnoittain alla olevien koulutussuunnitelmien mukaisesti.

4.1 Kuulustekoulutus poliisiammattikorkeakoulun perusopinnoissa

Kuulustelukoulutuksen painopiste on selkeästi muotoutunut perusopintoihin. Teoriaosuus sisältyy kurssiin: rikostutkinnan perusteet 1. Teoriaopetuksessa opetetaan kuulustelu vaiheittain. Vaiheisiin luetaan kuulusteluun valmistautuminen, kuulustelun toimittaminen ja kuulustelun päättäminen.

Kuulusteluun valmistautumista pidetään kuulustelun tärkeimpänä vaiheena ja opetuksessa korostuu rutiinien opettelu ja riittävä tutustumine tapauksen pohjatietoihin, rikosnimikkeeseen ja alustavaan puhuttamiseen.²⁶

Kuulustelun toimittamisessa opetetaan esitutkintalaki sisältäen myös erityistapaukset kuten mielentilaltaan häiriintyneen henkilön kuuleminen. Erityistä huomiota on annettu suulliselle kuulustelulle ja sen rajoituksille eli tekniselle suoritukselle. Lisäksi eritellään eri kokonaisuuksiksi syylliseksi epäillyn, todistajan sekä asianomistajan kuulustelu. Puolustusvoimiin verrattuna teoriaopetus on laajempi kokonaisuus, johtuen muun muassa erityistapauksista joita ei esiinny puolustusvoimissa toteutettavissa kuulusteluissa. Tällaisia tapauksia ovat esimerkiksi sosiaaliviranomaisen edustajan osallistuminen kuulusteluun ja vajaavaltaisen laillisen edustajan läsnäolo kuulustelussa. Kuulustelun päättämisessä korostetaan pöytäkirjan tarkistamista ja merkintöjä.²⁷

²⁶ Poliisi (AMK) -tutkinto opetussuunnitelma lukuvuosi 2014 – 2015. Poliisihallitus. Suomen Yliopistopaino Oy 2014

²⁷ Poliisiammattikorkeakoulun esitutkintakoulutuksen teoriaosuuden oppituntisisältö

Käytännön harjoitukset on hajautettu koulutuksessa myös useiden muiden oppiaineiden yhteyteen mikä tehostaa opetusta huomattavasti. Käytännön harjoituksia perusopinnoissa on neljä. Ensimmäisessä harjoituksessa, joka on yhdistetty äidinkielen opintoihin, harjoitellaan lomakkeen täyttöä ja oikeaa kirjoitusasua. Kuulustelua teknisenä suorituksena harjoitellaan kolmessa harjoituksessa, joista yksi on yhdistetty ruotsin kielen opiskeluun ja kuulustelu toteutetaan ruotsiksi. Harjoituksissa suoritetaan kaksi täydellistä esitutkintaa, mukaan luettuna kuulustelun jatkaminen. Opintokokonaisuuteen kuuluu myös työharjoitteluvaihe, jossa harjaannutaan myös rikostutkintaan vanhemman poliisin valvonnassa ja ohjauksessa.

4.2 Kuulustelukoulutus poliisin alipäällystön koulutuksessa

Alipäällystön opintokokonaisuudessa on hyvin rajallinen määrä varsinaista kuulustelukoulutusta. Opintoihin sisältyy ainoastaan neljä oppituntia teoriaa, joka painottuu kirjallisiin case-tilanteisiin. Opintoihin sisältyy palautteen antaminen kuulusteluista esimiehenä, joka opettaa arvioimaan kuulustelusuoritusta. Opintokokonaisuuksista tutkintaryhmän johtaminen, joka on laajuudeltaan 9 opintopistettä tuottaa eniten valmiuksia myös kuulustelutoiminnan kehittämiseen, ohjaamiseen ja sen eri osa-alueiden hallintaan.²⁸ Opintojen neljän opintopisteen laajuinen esimiesharjoittelun yhtenä osana on tutkintaryhmän johtaminen, joka antaa mahdollisuuden harjoitella asiakokonaisuuksia käytännössä.

4.3 Kuulustelukoulutus poliisin päällystön koulutuksessa

Ylemmässä ammattikorkeakoulututkinnossa ei ole opetusta kuulustelun suorittamisesta, vaikka asiakokonaisuutta sivutaankin opetuksessa. Tutkinto oikeuttaa toimimaan tutkinnanjohtajana ja opetus keskittyy pakkokeinojen käyttöön. Merkittävämpänä osana opintoja kuulustelutaidon kehityksen kannalta on tutkintatoimen johtaminen. Opintokokonaisuudessa käsitellään niin teoreettiset perusteet lainsäädännön näkökulmasta kuin tutkintatoimen johtamisen erityiskysymyksiä. Opintojen tavoitteena on saavuttaa taso joka mahdollistaa opitun tiedon soveltamisen käytäntöön myös kaikkein vaativimmissa tutkintatoimissa sekä erityyppisten pakkokeinojen käyttämisessä.²⁹

4.4 Kuulustelukoulutuksen täydennyskoulutus poliisiviranomaisessa

²⁸ Poliisialipäällystön tutkinnon opetussuunnitelma 2013 - 2014, Poliisihallitus 25.6.2013/ POHAD-No/2020/2012/2578. s.31-41

²⁹ Poliisipäällystön tutkinnon opinto-opas 2013 - 2014, Poliisihallitus 25.6.2013/ POHADNo/2020/2012/2627. s.64-75 ja s.114-121

Täydennyskoulutuksena poliiseille järjestetään kuulusteluopin kurssi. Kurssille hyväksyminen edellyttää yleensä viiden vuoden työkokemusta. Kurssilla arvioidaan videoituja aitoja kuulustelutilanteita ja harjaannutaan kuulustelutekniikoissa ja -taktiikoissa. Käytännön suoritteita ei kurssilla tule lukumääräisesti montaa. Kurssia ollaan kehittämässä ja tarkoituksena on liittää opintosisältöön kuulustelu tulkin avustamana.

Lainsäädännön uudistuessa tai uusia toimintatapoja otettaessa käyttöön järjestetään erillisiä koulutustilaisuuksia. Esitutkintalain uudistukseen liittyen järjestettiin henkilökunnan täydennyskoulutuksena PONNISTUS-koulutustilaisuus yhteistoiminnassa rajavartiolaitoksen kanssa. Koulutus toteutettiin osittain verkko-opetuksena ja osittain lähiopetuksena.

5 KUULUSTELUKOULUTUS RAJAVARTIOLAITOKSESSA

Rajavartiolaitoksen päällystö suorittaa sotatieteen kandidaatin ja maisterin tutkinnot maanpuolustuskorkeakoulussa. Vaikka koulutus eroaa osiltaan muiden linjojen opinnoista, ei oikeudenhoidon opetuksessa ole eroavaisuuksia. Tästä syystä tässä osiossa ei käsitellä erikseen kandidaatin ja maisterin opintojen opetuksen sisältöä.

5.1 Kuulustekoulutus rajavartijan perusopinnoissa

Rajavartijan peruskurssin opinnoissa kuulustelukoulutus keskittyy pääasiassa puhuttamiseen, jota on käytännön harjoituksina yhteensä kahdeksan tuntia. Kokonaisuutena rajavartijan peruskurssin esitutkinnan opetuksesta noin 50 % on teoriaa ja 50 % käytännön harjoituksia. Varsinaisen kuulustelun erityistaidon opettaminen on rajavartiolaitoksessa toteutettu rajavartijan jatkokurssin osana sekä täydennyskoulutuksena. Tutkintaan ja rikostorjuntaan annetaan kuitenkin perusteet osana toimintaa rajanylityspaikalla. Opetuksessa käsitellään toimintaan liittyvä lainsäädäntö sekä yleisimpiä rikoksia rajanylityspaikalla. Opetus antaa pätevyyden suorittaa suppean esitutkinnan vaatimat toimenpiteet.³⁰

5.2 Kuulustelukoulutuksen täydennyskoulutus rajavartiolaitoksessa

Rajavartijan jatkokurssi sisältää opintojakson rikostutkinnan perusteet joka on laajuudeltaan kaksi opintoviikkoa. Kurssin painopisteenä on kuulustelun suorittaminen ja esitutkinnan kirjaaminen. Opetus tapahtuu pääasiassa teoriaopetuksena mutta esitutkintaan liittyviä käytännön harjoituksia on opetuksesta noin viidennes.

Vaikka rajavartiolaitoksen päällystö koulutetaan Maanpuolustuskorkeakoulussa sotatieteiden kandidaatin ja maisterin opintojen mukaisesti, on rajavartiolaitoksen täydennyskoulutus huomattavasti kattavampaa kuin puolustusvoimissa.³¹ Eri tehtävissä toimiville henkilöille on suunnattu seuraavia esitutkintaan ja rikostorjuntaan liittyviä täydennyskoulutuksia:

- Rajavartiolaitoksen rikostorjuntaseminaari
- Rikostiedustelijan peruskurssi
- Rikostutkijakurssi
- Tutkinnanjohtajakurssi
- Poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen (PTR) kenttävalvontakurssi
- PTR-rikostorjuntaseminaari

³⁰ Rajavartiolaitoksen päätös 26.11.2014/ RVL Dno/2014/2683, Rajavartijan peruskurssin opetussuunnitelma

- PTR-tarkkailukouluttajakurssi
- PTR-rikostiedustelu- ja analyysikurssi
- Teknisen tarkkailun täydennyskurssi
- Oikeudenhoidon opetustilaisuus

Kurssien ja opetustilaisuuksien joukosta tärkeimpänä kuulustelukoulutuksen kannalta voidaan pitää rikostutkijakurssia. Kurssin opetuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille tarvittavat valmiudet toimia rajavartiolaitoksessa tutkittavan rikosasian tutkijana. Kurssin pääsisältö on tutkijan rooli ja tehtävät, rikos- ja prosessioikeuden perusteet, esitutkintaa ja pakkokeinoja koskeva lainsäädäntö, tiedonhankinta ja sitä koskeva lainsäädäntö, esitutkinnan kirjaaminen, kuulustelut sekä tekninen tutkinta. Opintokokonaisuus sisältää opintojakson kuulustelut jossa opetellaan muun muassa järjestämään kuulustelutila, erilaiset kuulustelutavat ja erilaiset kuulustelutaktiikat. Opintojakso sisältää kuusi tuntia kuulusteluharjoituksia. Rikostutkijakurssi on pituudeltaan 13 opintoviikkoa, ja mikä tärkeintä, sisältää työharjoittelun poliisiyksikössä.³²

Tutkinnanjohtajakurssin sisältönä on oikeusoppi, tutkinnanjohtajan rooli, tehtävät sekä valtuudet, tutkintataktiikka ja tutkintasuunnitelma sekä yhteistyö, pakkokeinot ja tiedottaminen. Tutkinnanjohtajakurssi on suunnattu tutkinnanjohtajan tehtävissä toimiville päällystöön kuuluville, kuten oikeudenhoidon opetustilaisuuskin. Vaikka koulutuksessa ei käsitellä varsinaista kuulustelutapahtumaa, on kurssin opetussisällöllä ohjaava vaikutus tutkinnan suorittamiseen.³³

³¹ Rajavartiolaitoksen päätös 28.11.2014/ RVL Dno/2014/541, Koulutus rajavartiolaitoksessa 2015. s. 8 – 54.

³² Raja- ja Merivartiokoulun määräys, Rikostutkijakurssin opetussuunnitelma 2012, liite1 s.1-5 ja 7

³³ Koulutus rajavartiolaitoksessa 2015 s. 49

6 KUULUSTELUKOULUTUKSIEN VERTAILU

6.1 Määrällinen vertailu

Annettavan koulutuksen kokonaismäärä vertailtaessa on asiaa lähestyttävä koulutustasoittain. Ensimmäisenä tarkastelun kohteena olevaan ryhmään lukeutuvat alimman koulutustason koulutuksen saaneet henkilöstöryhmät. Puolustusvoimilta tähän ryhmään lukeutuvat määräaikaiset aliupseerit ja aliupseerit, poliisilta poliisiammattikorkeakoulun perusopinnot suorittaneet sekä rajavartiolaitoksesta rajavartijan perusopinnot suorittaneet henkilöt.

Toiseen ryhmään lukeutuvat alemman korkeakoulututkinnon suorittaneet. Puolustusvoimilta ja rajavartiolaitokselta tähän ryhmään kuuluvat sotatieteen kandidaatit, poliisilta alipäällystö. Huomioitavaa poliisin osalta on, että ennen alemmankorkeakoulututkinnon suorittamista on henkilöstö suorittanut poliisin perusopinnot.

Kolmas ryhmä pitää sisällään ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet. Puolustusvoimilta ja rajavartiolaitokselta tähän ryhmään kuuluvat sotatieteen maisterit, poliisilta päällystö. Tässä ryhmässä vertaillaan myös viranomaisessa annettava täydennyskoulutus.

Ensimmäisen ryhmän osalta poliisin saama koulutus on muihin viranomaisiin verrattuna määrällisesti kaikkein laajin. Puolustusvoimien ja rajavartiolaitoksen osalta koulutuksen määrä on toisiinsa verrattuna yhdenmukainen. Seuraavassa taulukossa (taulukko 1) on esitelty koulutuksen kokonaismäärä sekä rikostutkintakoulutuksen osuus opinnoista.

Viranomainen	Koulutuksen opintopisteet/ opintoviikot	Rikostutkinnan osuus	Osuus opinnoista	Huom.
Poliisi	180 op	18 op	10 %	Lisäksi työharjoittelu
Puolustusvoimat	19 ov	3 oppituntia	0,4 %	
Rajavartiolaitos	45 ov	3 ov	6,7%	

Taulukko 1. Ensimmäisen vertailuryhmän tutkijakoulutuksien kokonaismäärä

Kuten edellä esitetystä taulukosta ilmenee, on esitutkinnan koulutuksen osuus aliupseereilla erittäin alhainen. Oppitunnit sisältävät teoriaperusteet oikeuksista, velvollisuuksista sekä esi-

tutkinnan järjestelyistä. Onkin perusteltua kysyä, onko pelkän peruskurssin suorittanut aliupseeri kykenevä toimimaan kuulustelijana?

Toisessa ryhmässä koulutuksessa annettava määrällinen koulutus on yhtäläinen kaikilla viranomaisilla. Huomionarvoista kuitenkin on että poliisin alipäällystön opintoja suorittavat henkilöt ovat jo suorittaneet perusopinnoissa annettavat rikostutkinnan opinnot. Rajavartiolaitoksen osalta kuulusteluja ei taas suoriteta ennen rikostutkijakurssin suorittamista.

Kolmannen ryhmän osalta eroavaisuudet nousevat merkittäviksi. Puolustusvoimien koulutus on teoriapohjaista, eikä käytännön suoritteita harjoitella. Mahdollisuudet täydennyskoulutukseen puolustusvoimissa rajoittuvat kahteen kurssiin jotka ovat pääsääntöisesti suunnattu eritasoisille henkilöille. Henkilöstön valitsemisessa kursseille on kuitenkin selkeitä puutteita. Tämä tuli havaittua henkilökohtaisesti koulutustilaisuudessa joka piti olla suunnattu vaativia esitutkintoja suorittaville henkilöille. Kurssille osallistuneista henkilöistä kuitenkin 1/3 ei ollut suorittanut esitutkintaa koskaan tai edellisestä tutkinnasta oli yli kymmenen vuotta.

Rajavartiolaitoksen täydennyskoulutus on sen toimintakenttään nähden varsin laaja. Tehokas yhteistyö poliisin ja tullin kanssa antaa mahdollisuuden tiedon välittämiseen viranomaisten välillä. Tärkeimmillä kursseilla vierailevat luennoitsijat/ opettajat tulevatkin poliisiammattikorkeakoulusta. Rajavartiolaitoksen henkilöstö kykenee erikoistumaan täydennyskoulutuksien kautta tehokkaasti. Tämä on havaittavissa muun muassa toimintatapana missä varsinaisia kuulusteluja suorittavat aina riittävät kurssit käyneet henkilöt.

Poliisin päällystökurssin opetus keskittyy tutkinnanjohtamiseen. Vaikka kurssilla ei enää opeteta varsinaisesti kuulustelua teknisenä tai taktisena suorituksena, voidaan opetus katsoa silti kuulustelutaitoa kehittäväksi. Kurssille osallistuvien henkilöiden ymmärryksen lisääntyessä tutkinnasta ja tutkinnan johtamisesta, kyetään varsinaisia tutkijoita ohjaamaan sekä tukemaan tehokkaammin. Täydennyskoulutuksien osalta kuulustelukoulutukset eivät ole poliisin painopisteessä. Esitutkinnan täydennyskoulutusta järjestetään tarveperustaisesti esimerkiksi esitutkintalain uudistamiseen liittyen.

6.2 Sisällöllinen vertailu

Suurin eroavaisuus koulutuksien välillä on opetusmetodien käytössä sekä opetuksen sisällöllisessä laajuudessa.

Eri viranomaisten järjestämien koulutuksien yleisiä osuuksia koskevien teoriaosuuksien osalla ei ole merkittäviä eroja, kunhan peruskoulutuksen sekä täydennyskoulutuksen opintokokonaisuudet on suoritettu. Kaikkien viranomaisten teoriaosuudet perustuvat samoihin lähteisiin. Poliisin ja rajavartiolaitoksen kuulustelukoulutus sisältää kuitenkin myös teoriaosuuksia kuulustelutekniikoista ja – taktiikoista, joita ei puolustusvoimien opintokokonaisuuksissa käsitellä lainkaan. Nämä taidot luovat perusteita kuulustelun tehokkuuden parantamiseksi.

Viranomaisyhteistyö on mahdollistanut opetussisältöjen yhtenäistämisen. Poliisiammattikorkeakoulun luennoitsijat käyttävät samoja sisältöjä opettaessaan niin poliiseja, rajavartioloita kuin puolustusvoimien henkilöstöäkin. Opetuksen sisältö yhtenäistyy viranomaisten kesken täydennyskoulutuksen vaiheessa. Rajavartiolaitoksen osalta tämä on riittävä vaihe, johtuen siitä että kuulustelut suorittaa pääsääntöisesti kyseiset täydennyskoulutukset käynyt henkilö. Puolustusvoimien osalta täydennyskoulutuksia ei toteuteta koko kuulusteluja suorittavalle henkilöstölle.

Merkittävimpänä eroavaisuutena koulutuksen sisällöissä on ehdottomasti opetusmetodien käytössä. Puolustusvoimien koulutuksissa, toisin kuin muilla viranomaisilla, opetus on ainoastaan teoriapohjaista. Etenkin poliisin osalta kuulustelun harjoittelukertoja on riittävästi johtuen opintoihin sisältyvästä työharjoitteluosuudesta.

6.3 Ylemmän laillisuusvalvojan näkökulma ja sisäiset tarkastukset

Kaikkien viranomaisten suorittamia esitutkintoja valvotaan sisäisten tarkastusten ja ylemmän laillisuusvalvojan suorittamien tarkastusten kautta. Jotta oikeusvaltion periaatteet toteutuvat kaikkien viranomaisten päätöksenteossa, on päätöksestä pystyttävä tarvittaessa myös kantelemaan ylemmälle laillisuusvalvojalle.

Kaikkien tässä käsiteltyjen viranomaisten ylempi laillisuusvalvoja on eduskunnan oikeusasiamies. Laillisuusvalvontaa suorittavat myös muut tahot. Tällaisia tahoja ovat esimerkiksi valtioneuvoston oikeuskansleri ja tasa-arvovaltuutettu.

Laillisuusvalvonnan käsite pitää sisällään laajassa merkityksessä muun muassa: ”ylempien tuomioistuinten harjoittaman valvonnan alempiin tuomioistuimiin nähden, eri hallinnonalojen ylimpien viranomaisten harjoittaman alaisten organisaatioiden valvonnan ja erityisasiamiesten

omien erityissektoreidensa puitteissa harjoittaman valvonnan. Kaikki edellä luetellut ”alemmat” laillisuusvalvojat kuuluvat ylimpien laillisuusvalvojien toimivallan piiriin.”³⁴

Eduskunnan oikeusasiamiehen vuosiraportin mukaan sotilasasioista kantelevat puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen varusmiehet, joskus myös varusmiesten vanhemmat, ja vakinainen henkilökunta. Kun kantelun suorittaa varusmies, hän yleensä tekee kantelun vasta palveluksen päätyttyä ja tästä syystä puolustusvoimien sisäinen valvonta nousee tärkeäksi kokonaisuudeksi. Puolustusvoimien sisäisestä valvonnasta vastaa joukko-osaston komentaja ja hänen alaisenaan joukko-osaston oikeusupseeri. Tarkastukset suoritetaan neljännesvuosittain ja se koskee kaikkia suoritettuja esitutkintoja.

Lisäksi oikeusasiamies suorittaa varuskuntatarkastuksia joissa käytyjen keskustelujen perusteella oikeusasiamies ottaa varusmiesten kohteluun liittyviä tapauksia erilliseen käsittelyyn. Puolustushallintoa ja Rajavartiolaitosta koskevia kanteluita kirjattiin saapuneeksi vuonna 2013 47 (edellisenä vuonna 55). Niitä ratkaistiin 52 (56). Määrällisesti tämä on noin yksi prosentti kaikista kanteluista. Kanteluiden kokonaismäärä vuonna 2013 oli 4975. On myös huomattavaa että kanteluista 889 koski poliisia.

Kanteluita tehdään muun muassa hallinnollisista päätöksistä, kuten palvelusajan pituudesta, koulutusvalinnoista ja palveluspaikoista. Hallinnollisia päätöksiä ei voida ratkaisumenettelyssä kumota, joten niiden käsittelyssä keskitytään päätöksenteossa noudatettuihin menettelytapoihin. Myös varusmiesten kohtelusta kannellaan jonkin verran.

Henkilökunnan kantelut liittyvät useimmiten nimityksiin, siirtoihin, ylennyksiin, vaativuusluokitukseen sekä virka- ja työehtosopimusteitse ratkaistaviin asioihin. Oikeusasiamies ei toimivaltansa puitteissa voi puuttua moniin näistä kysymyksistä.³⁵

Puolustusvoimissa suoritettujen esitutkintojen tasoa on kuvailtu vaihtelevaksi ja vaatimattomaksi esimerkiksi hallituksen esityksen (HE 100/2000) yleisperusteluissa.³⁶ Osittain tästä syystä puolustusvoimissa suoritettujen esitutkintojen laatua on tutkittu myös Suomenlahden Meripuolustusalueella vuonna 2010. Tämä julkaisematon muistio perustuu kaikkien Suomenlahden Meripuolustusalueen esitutkintapöytäkirjojen sekä rangaistus- ja ojennuskorttien ma-

³⁴ Sarja, Mikko, Ylimmän laillisuusvalvonnan rajanvetoja, Edilex 2001

³⁵ Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2013, Vammalan Kirjapaino Oy, Sastamala 2014 sivu 144 – 151.

³⁶ Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi sotilasoikeudenkäyntilain, yleisistä syyttäjäistä annetun lain 9 §:n ja kurinpitolain muuttamisesta. (HE 100/ 2000).

nuaaliseen tarkastukseen kyseiseltä vuodelta. Tutkimuksessa havaittiin että tarkastetuista 441 esitutkinnassa havaittiin virheitä 502 kappaletta. Pääosa havaituista virheistä oli muoto- ja merkintävirheitä (353 kpl). Tämä kategoria pitää sisällään muun muassa virheet teonkuvauksissa sekä puutteet ja virheet esitutkintapöytäkirjoissa. Todistelu- ja näyttövirheitä todettiin kokonaisuudessaan 14 kappaletta. Edellä mainitun kategoria pitää sisällään raikeimmat virheet tutkijan toiminnassa, mutta syy virheisiin saattaa löytyä myös esitutkinnan puutteellisesta ohjaamisesta. Kategoriaan kuuluvia virheitä oli muun muassa se että todistajankertomusta ei ollut allekirjoitettu tai että todistajaa oli kuultu asianomistajana. Tutkimuksessa havaittiin myös että kurinpitomenettelyssä esiintyvät virheet olivat vähentyneet vuoteen 2007 verrattuna ja että syyttäjältä ei tullut yhtään lisätutkintapyyntöä tutkittuna ajanjaksona. Tutkintoja pidettiin syyttäjien mielestä laadukkaina.³⁷

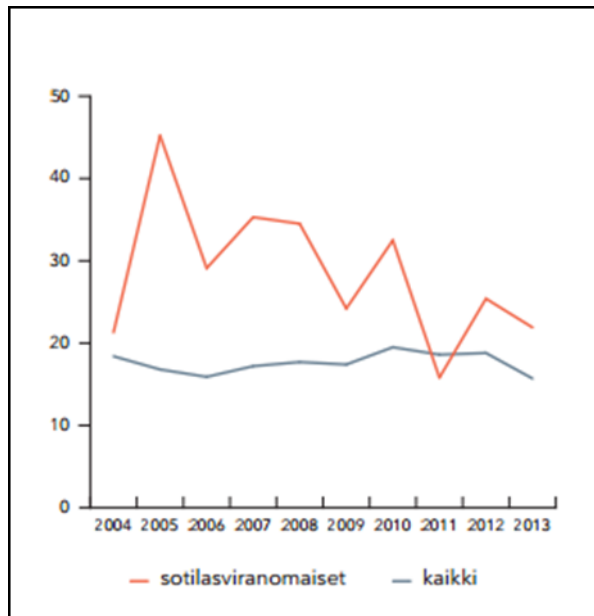
Vuonna 2014 sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain mukaisia ratkaisupyynnöitä tehtiin yhteensä 19 kappaletta ja hyvityksen antamista koskevia päätöksiä 5 kappaletta. Kurinpitovalituksia tehtiin yhteensä 7 kappaletta.³⁸ Verrattuna annettuihin kurinpitoseuraamuksiin ratkaisupyynnöitä tehtiin 0,7 %:ssa tapauksista, hyvityksen antamista koskevia päätöksiä 0,2 %:ssa tapauksista ja kurinpitovalituksia 0,3 %:ssa tapauksista. Voidaan siis todeta esitutkinnan laadun parantuneen huomattavasti viimeisimpien vuosien aikana.

Puolustushallintoa koskevissa asioissa on ollut silti yleensä keskiarvoa korkeampi toimenpideprosentti, kuten eduskunnan oikeusasiamiehen vuosiraportin vertailutaulukosta ilmenee (Kuva 5).³⁹

³⁷ Vertailevia havaintoja kurinpitomenettelyn laadusta ja oikeusturvan toteutumisesta Suomenlahden Meripuolustusalueella vuosilta 2007 ja 2010, lakimieskokelas Tero Rehula, julkaisematon muistio 2010.

³⁸ Pääesikunnan asiakirja 2.2.2015/AL1534, Sotilasrikos- ja seuraamustilasto 2014

³⁹ Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2013, Vammalan Kirjapaino Oy, Sastamala 2014 sivu 147

Kuva 5. Vuosien 2004 – 2013 toimenpideprosentit

Puolustusvoimien sisäiset tarkastukset muodostavat merkittävän ja erittäin tärkeän osan esitutkintaprosessin valvontaa. Jatkuva valvonta mahdollistaa virheiden korjaamisen ennen seuraamuksen täytäntöönpanoa ja neljännesvuositarkastuksien lyhyet tarkastusvälit edesauttavat mahdollisten korjauksien tekemistä esitutkintojen ollessa vielä tuoreessa muistissa.

Neljännesvuositarkastuksissa tarkastetaan tarkastellun ajanjakson kurinpitopäätökset, mukaan luettuna käräjäoikeuden päätökset. Karjalan Prikaatissa vuonna 2013 tarkastettiin ensimmäisten kolmen vuosineljänneksen aikana yhteensä 346 kurinpitopäätöstä. Tarkastettavissa kurinpitopäätöksissä kurinpitoesimiehet olivat tehneet huolellista työtä ja havaitut puutteet olivat vähäisiä. Tarkastuksissa havaitut puutteet jaotellaan huomautuksiin, korjauksiin, lisäyksiin ja selvityksiin. Huomautuksista ei tarvitse tehdä merkintöjä esitutkintamateriaaliin. Korjauksista, lisäyksistä ja selvityksistä tehdään aina myös merkinnät esitutkintamateriaalin huomautuskenttään. Havaituista puutteista johti selvityksen tekemiseen 11 kappaletta ja korjaukseen tai lisäykseen 26 kappaletta. Annetuista selvityksistä lähes kaikki koskivat esitutkinnan tai kurinpitopäätöksen täytäntöönpanon viivästymistä. Virheet kuulustelupöytäkirjojen täytössä ovat olleet vähäisiä, suurin osa huomautuksista on tehty teonkuvauksissa olleiden virheiden vuoksi. Karjalan Prikaatissa teonkuvauksen muotoilee tutkinnanjohtaja.^{40 41 42}

⁴⁰ Karjalan prikaatin asiakirja MK16518, Rangaistus- ja ojennuskorttien ensimmäinen neljännesvuositarkastus vuodelta 2014

⁴¹ Karjalan prikaatin asiakirja MK20577, Rangaistus- ja ojennuskorttien toinen neljännesvuositarkastus vuodelta 2014

⁴² Karjalan prikaatin asiakirja MK32926, Rangaistus- ja ojennuskorttien kolmas neljännesvuositarkastus vuodelta 2014

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Lain vaatimusten täyttyminen

Pohdittaessa tutkimuksen tuloksia sekä koulutuksen laadullisesta että määrällisestä näkökulmasta on otettava huomioon kuinka pieni osuus esitutkinta muodostaa sotilaan virkatehtävistä. Verrattuna etenkin poliisin tutkimiin rikoksiin, on puolustusvoimien tutkimien sotilasrikosten määrä rikostyyppien osalta kohtuullisen vähäinen. Kaikki vakavimmat rikokset siirretään poliisin tutkittaviksi vaikka tekijä olisikin rikoksen tekohetkellä sotilas. Toisaalta on otettava huomioon myös se tosiseikka että rajavartijan perustutkinnon suorittanut rajavartija ei pääsääntöisesti toteuta kuulusteluja virkatehtävissään, vaan sen suorittaa rikostutkijakurssin suorittanut virkamies. Poliisilla kuulusteluja suorittavat myös kenttätoiminnassa olevat poliisin perustutkinnon suorittaneet virkamiehet. Poliisin koulutus onkin huomattavasti sekä määrällisesti että laadullisesti parempaa.

Vaikka valtaosa puolustusvoimissa tutkittavista sotilasrikoksista onkin rutiiniluonteisia, on tutkija lähes poikkeuksetta sotilasvirassa palveleva henkilö joka ei suorita esitutkintoja päätehtävänä. Muiden virkatehtävien ohella suoritettava tutkinta kärsii etenkin kuulusteluiden osalta. Kuulusteluita ei kyetä valmistelemaan aina riittävällä tarkkuudella eikä kuulustelutilan suhteen ole juurikaan vaihtoehtoja. Puolustusvoimilla ei ole joukko-osastoissa erillisiä kuulusteluihin tarkoitettuja tiloja, joten kuulustelut suoritetaan henkilökunnan toimistotiloissa. Tämä ei mahdollista erilaisten kuulustelutaktiikoiden hyväksikäyttöä ja altistaa kuulustelutapahtuman ulkopuolisille häiriötekijöille.

Suurimpana puutteena puolustusvoimien koulutuksessa on harjoitusten puute. Millään koulutuksen tasolla ei saada edes seurata vierestä tutkinnan tai kuulustelun suorittamista. Tämä lisää yksikön päällikön valvonnan tarvetta määrättäessä vasta valmistunut työntekijä suorittamaan ensimmäistä tutkintaansa. Yksikön päällikkö ei kuitenkaan voi olla mukana kuulustelussa opettamassa henkilöä sen suorittamisessa, omasta kurinpitoesimiehen roolistaan johtuen. Etenkin vertailtaessa aliupseerien määrällistä opetusta muiden viranomaisten koulutukseen, voidaan todeta etteivät aliupseerit ole saaneet riittävää lain vaativaa koulutusta. Peruskurssilla annettavaa opetusta tulee täydentää joukko-osastoissa ja erillisillä kursseilla ennen kuulustelujen suorittamista.

7.2 Koulutuksen kehittäminen ja tulevaisuuden näkymät

Koulutuksen kehittäminen on aina pitkäjänteistä ja suunnitelmallista työtä. Koulutuksen ja saavutettujen tulosten arviointi antaa tarvittavia syötteitä mihin suuntaan koulutusta tulee tulevaisuudessa suunnata.

Opintojen kokonaismäärän ollessa rajattu ja jaoteltu ainealueittain, ei puolustusvoimissa toteutettaviin kursseihin ole mahdollista tehdä kovinkaan radikaaleja muutoksia opintojen sisältöön, pidentämättä opintojen kokonaispituutta. Kurssien henkilöstömäärän ollessa hyvinkin suuri, myös käytännön harjoitusten järjestäminen kaikille on resurssien vuoksi yleensä käytännössä mahdotonta. Tehokkaimmaksi tavaksi kehittää koulutusta katsoisin pienryhminä tapahtuvat koulutukset tutkinnassa huomioon otettavista asioista ja kuulustelutilaisuuden esimerkkisuorituksen esittämisen joko näyteltynä opettajien toimesta tai videomateriaalilta. Puolustusvoimien asessorille on esitetty kyseisen opetusmateriaalin luomista.

Puolustusvoimien siirtyessä tulevaisuudessa esitutkinnan osalta sähköiseen järjestelmään tulee ajankohtaiseksi järjestää laaja henkilöstön jatkokoulutus. Vaikka koulutus vie henkilöstöltä työaika, olisi järkevin toteuttamistapa hyväksikäyttää verkko-opiskelua koulutuksen tukena. Verkko-opiskelu myös mahdollistaa harjoittelun uudella järjestelmällä. Uuteen järjestelmään liittymistä on onneksi lykätty muilta viranomaisilta saatujen kokemusten perusteella. Onkin järkevää siirtyä uuteen järjestelmään vasta kun sen ongelmat on ratkaistu.

Henkilöstön käytön näkökulmasta tehokkain ratkaisu on, joukko-osastoissa suoritettavien esitutkintojen kannalta, yksinkertaisten esitutkintojen osalta jatkaa kuten tähänkin saakka on menetelty. Perusyksiköissä on kuitenkin ajoittain erittäin rajallinen määrä henkilöstöä suorittamaan esitutkintoja. Varsinkin vaativien tai laajojen esitutkintojen osalta tehokkain tapa olisi luoda esitutkintaan erikoistunut henkilöstöpooli joukko-osastoon. Tällaisen matriisiorganisaation luominen kuitenkin aiheuttaa sekaannusta henkilöstön johtamiseen ja siihen mitä virkatehtäviä henkilö kulloinkin hoitaa. Erillisten tutkijanvirkojen perustaminen oikeusupseerin alaisuuteen olisi paras mahdollinen ratkaisu, mutta nykyisillä resursseilla se tuskin tulee olemaan mahdollista. Erikoistuminen irrottaa tietysti henkilöstön muista virkatehtävistä ainakin osittain. Tämä riski olisi mielestäni kuitenkin otettava jotta esitutkinnan laatua kyetään parantamaan. Henkilöstöpoolia muodostettaessa, jotta henkilöstön johtamisongelmat voitaisiin ratkaista, on kuitenkin luotava erillinen koordinaattorin virka. Koordinaattorin tehtävänä olisi pitää yhteyttä henkilöstöpoolin jäsenten esimiehiin ja sopia henkilöstön käytöstä. Koordinaattori voisi lisäksi ohjata tutkinnan suorittamista, varsinaisen tutkinnanjohtajan apuna. Henkilöstö-

poolin henkilöstön koulutus olisi mahdollista täydentää yhteistoiminnassa muiden viranomais-
ten kanssa esimerkiksi rikostutkijakurssilla.

Kuulustelun opettamisen ja harjoittelun tulee jatkua myös opintojen päätyttyä virkauran aika-
na omassa joukko-osastossa. Työpaikkaohjaajien roolia kuulustelujen ohjaajina tulee koros-
taa. Poliisin toimintapa, jossa ennen ensimmäistä suoritettavaa esitutkintaa toimitaan muuta-
mia kertoja kuulustelutodistajana, tulisi ottaa käyttöön myös puolustusvoimissa. Seuraamalla
kokeneen kuulustelijan toimintaa läpi koko kuulusteluprosessin, voi kokematon kuulustelija
oppia kaikki kuulustelun osatekijät. Toimintatavan osalta tulee huomioida että varsinaista
kuulustelua suorittava ja samalla opettavan henkilön tulee olla erittäin kokenut. Työpaikkaoh-
jaajan käyttäminen tehtävään ei kaikissa perusyksiköissä ole paras mahdollinen vaihtoehto.
Mikäli aiemmin esitetty vaativiin esitutkintoihin erikoistunut henkilöstöpooli muodostetaan,
voidaan tätä henkilöstöä käyttää tarvittaessa myös toimintatavan mukaiseen opetustoimintaan.

LÄHTEET

1 JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

1.1 Puolustusvoimien asiakirjat

Pääesikunnan ilmoitus 2.2.2015/AL1534, Sotilasrikos- ja seuraamustilasto 2014, puolustusvoimien asiainhallintajärjestelmä

Pääesikunnan määräys 29.8.2014/HK585, Aliupseeriston koulutus, Puolustusvoimain asiainhallintajärjestelmä

Pääesikunnan ohje 29.4.2014/HK367, Ohje joukko-osastossa suoritettavasta esitutkinnasta ja siinä käytettävistä pakkokeinoista, puolustusvoimien asiainhallintajärjestelmä

Maasotakoulun suunnitelma MJ37442 liitteet 1 ja 2, Maavoimien peruskurssin maavoimain opintojen opetussuunnitelma, Puolustusvoimain asiainhallintajärjestelmä

Karjalan prikaatin asiakirja 30.5.2014/MK16518, Rangaistus- ja ojennuskorttien ensimmäinen neljännes-vuositarkastus vuodelta 2014, puolustusvoimien asiainhallintajärjestelmä

Karjalan prikaatin asiakirja 23.7.2014/MK20577, Rangaistus- ja ojennuskorttien toinen neljännesvuositarkastus vuodelta 2014, puolustusvoimien asiainhallintajärjestelmä

Karjalan prikaatin asiakirja 21.11.2014/MK32926, Rangaistus- ja ojennuskorttien kolmas neljännesvuositarkastus vuodelta 2014, puolustusvoimien asiainhallintajärjestelmä

1.2 Muiden viranomaisten asiakirjat

Poliisialipäällystön tutkinnon opetussuunnitelma 2013 - 2014, Poliisihallitus 25.6.2013/ POHAD-No/2020/2012/2578.

Poliisipäällystön tutkinnon opinto-opas 2013 - 2014, Poliisihallitus 25.6.2013/ POHAD-No/2020/2012/2627

Rajavartiolaitoksen määräys 30.12.2013/ RVLDno/2013/3730, Rikosasian käsittely rajavartiolaitoksessa

Rajavartiolaitoksen päätös 28.11.2014/ RVLDno/2014/541, Koulutus rajavartiolaitoksessa 2015.

Rajavartiolaitoksen päätös 26.11.2014/ RVLDno/2014/2683, Rajavartijan peruskurssin opetussuunnitelma

Rikostutkijakurssin opetussuunnitelma 2012, Rajavartiolaitos, Raja- ja merivartiokoulu 2012.

1.3 Muut julkaisemattomat lähteet

Vertailevia havaintoja kurinpitomenettelyn laadusta ja oikeusturvan toteutumisesta Suomenlahden Meripuolustusalueella vuosilta 2007 ja 2010, Lakimieskokelas Tero Rehula julkaisematon muistio 2010.

Karjalan Prikaatin oikeusupseerin koulutusmateriaali, Powerpoint esitys 2014, materiaali tutkijan hallussa.

Poliisiammattikorkeakoulun esitutkintakoulutuksen teoriaosuuden oppituntisisältö 2014, materiaali tutkijan hallussa

2 JULKAISTUT LÄHTEET

2.1 Tutkimukset ja opinnäytteet

Sarja, Mikko, Ylimmän laillisuusvalvonnan rajanvetoja, Edilex 2001

2.2 Kirjallisuus

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2013, Vammalan Kirjapaino Oy, Sastamala 2014

Kuulustelutaktiikka, Ellonen – Karstinen – Nykänen, sisäasiainministeriö, Helsinki 1996

Käsikirja kuulustelujen kirjaamisesta, poliisihallitus 2014

Poliisi (AMK) -tutkinto opetussuunnitelma lukuvuosi 2014 – 2015. Poliisihallitus, Suomen Yliopistopaino Oy 2014

Suomen säädöskokoelma, 122/2014 valtioneuvoston asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta

Suomen säädöskokoelma, 255/2014 laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa 28§

Suomen säädöskokoelma, 578/2005 rajavartiolaki

Suomen säädöskokoelma, 651/2005 valtioneuvoston asetus rajavartiolaitoksesta

Suomen säädöskokoelma, 805/2011 esitutkintalaki

Suomen säädöskokoelma, 806/2011 pakkokeinolaki

Suomen säädöskokoelma, 872/2011 poliisilaki

Suomen säädöskokoelma, 1080/2013 valtioneuvoston asetus poliisista

Suomen säädöskokoelma, 1164/2013 laki poliisiammattikorkeakoulusta

Suomen säädöskokoelma, 158/1996 valtioneuvoston asetus poliisin hallinnosta.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi sotilasoikeudenkäyntilain, yleisistä syyttäjistä annetun lain 9 §:n ja kurinpitolain muuttamisesta. (HE 100/ 2000).